DISSERTATIO MEDICA, INAUGURALIS, DE AMENORRHOEA.

QUAM,

ANNUENTE SUMMO NUMINE,

Ex Auctoritate Reverendi admodum Viri,

D. GULIELMI ROBERTSON, S.S.T.P.

ACADEMIÆ EDINBURGENÆ Praefecti;

NEC NON

Ampliſſimi SENATUS ACADEMICI conſenſu,

Et nobiliſſimae FACULTATIS MEDICÆ decreto,

PRO GRADU DOCTORIS,

SUMMISQUE IN MEDICINA HONORIBUS AC PRIVILEGIIS

RITE ET LEGITIME CONSEQUENDIS;

Eruditorum examini ſubjicit

ROBERTUS HARDING,

HIBERNUS,

Societ. Phyſic. Chir. Soc. Hon. et Praeſ. Ann.

Ad diem 24. Junii, hora locoque ſolitis.

EDINBURGI:

Apud BALFOUR et SMELLIE,

Academiae Typographos.

M,DCC,LXXXIII.

18

LIBRARY

+E[illegible]C

Patruo ſuo dilectiſſimo,

ROBERTO HARDING,

De Dromſally in Comitatu Limericenſi,

ARMIGERO,

In perfectae gratitudinis teſſeram,

Ob ſumma in ſe collata beneficia,

Cum omnigenae proſperitatis adprecatione,

Hocce opuſculum

D. D. Cq.

AUCTOR.

DISSERTATIO MEDICA,

INAUGURALIS,

DE

AMENORRHOEA.

QUEMADMODUM patet omnes foeminas, omnibus regionibus, Lunae tributum ſolvere, ſic etiam conſtat, quod, ſi a quacunque praeternaturali cauſa ſiſtatur menſtruus fluxus jam inceptus, vel etiam ſi intra 14 et 18 aetatis annum plane non adpareat, varia oriantur phaenomena morboſa, quae eo, quo ſe prodant ordine, jam liceat enumerare.

Ægra, omnium primo, oſcitationibus, ac pandiculationibus, una cum laſſitudine et

debilitate, corripitur. Puella antea in ſaltum prona, jam feſſa jactitat membra, et in ſomnum inclinat; ſomnus vero hic non recreat, ſed ingenti comitatur inquietudine, interdum etiam noctem inſomnis degit. De ſenſu ponderis in regione lumborum, nec non de doloribus ad anteriorem abdominis partem, et ad femora ſeſe extendentibus, ac parturientium referentibus, conqueritur aegrota; turgentes mammae dolent; capitis dolor, vertigo, viſus hebetudo, tinnitus aurium, ſurditas, et dolores totius corporis vagi, ſymptomata ſunt, quae, ſi non conſtanter, ſaltem frequentiſſime torquent. Nauſea, vomitu, ruminatione, et aliis dyſpepſiae ſymptomatibus, afficitur. Appetitus ſaepius mirum in modum augetur; et res non eſculentae, carbones nimirum, creta, aliaque, avide ab aegrota deſiderantur. Alvus plerumque dura eſt, interdum vero diarrhoea oritur; urina primo pallida, morbi progreſſu turbida et flavo colore tincta evadit. Spiritus difficile trahitur, et, ſi acclivem tramitem aſcendere

tentat, reſpiratio valde ſit anheloſa, una cum coarctationis et ſtricturae circa pectus ſenſu; tuſſis frequens, brevis, et irritans, interdum adeſt. Pulſus, initio ſatis plenus, debilis evadit, frequens, et facile irritabilis; cor palpitat, et praecordiorum oritur anxietas. Interdum vero hyſteria, ſaepius autem ejuſdem morbi anomala ſymptomata aegram afficiunt. Cynanche et affectiones aphthoſae ac eryſipelatoſae nonnunquam ſuperveniunt; ſanguis, cui per naturalia exitus jam denegatur, haud raro per nares, oculos, aures, gingivas, ventriculum, veſicam, mammas, ulcera, &c. egreſſum quaerit *. Fluor albus interdum in morbo noſtro adeſt; et menorrhagia larga aliquando illum conſequitur.

Nec deſunt exempla epilepſiae, apoplexiae, imo etiam maniae et fatuitatis ſubortae. Facies, praeſertim autem labia, pallida evadunt et ſublivida; oculi, illi animi indices, hilaritatem et ſplendorem ſuum amittunt,

* Boerhaav. Aphoriſ.

mittunt, et caliginoſi atque obſcuri mentem diro moeroris jugo oppreſſam denunciant. Frequenter horrore, ſubſequente, nocturno imprimis tempore, calore et ſudore torquetur aegra; pedes, ut et aliae corporis partes, oedemate, mane non evaneſcente, afficiuntur. Chlorotica demum evadit miſera, cachexia et hydrops superveniunt, et anima jam altiora petit loca, corpus gelidae humo unde ortum eſt relinquens. Plura vel pauciora horum in omnibus fere amenorrhoea laborantibus adſunt; omnia enim in una eademque foemina vix ac ne vix quidem occurrunt.

DEFINITIO.

Menſes, tempore quo fluere ſolent, vel ſolito parciores, vel non omnino fluentes, citra graviditatem, cum lumbagine, cephalalgia, dyſpnoea, &c.

DIAGNOSIS.

Etſi nullus mihi occurrat morbus quem inter et amenorrhoeam diſtinctio non facile patet, attamen operae pretium erit, inter amenorrhoeam idiopathicam atque ſymptomaticam limites ponere. Verumenimvero, amenorrhoea ſymptomatica tam multis atque inter ſe diverſis cauſis originem debet, ut, in omnibus caſibus, diſtinctionem indicare perdifficile omnino ducamus; eſt vero quodam prodire tenus, ſi non datur ultra. Sic illam amenorrhoeae ſpeciem quae adeo frequenter, in ultimo phthiſeos ſtadio occurrit, ab idiopathica diſtinguendi non multum nobis faceſſit negotii; tuſſis enim, expectoratio, et alia ſymptomata hectica, quae menſium obſtructionem praecedunt, differentiam clariſſime indicant, et amenorrhoeam hancce non niſi ſymptomaticam eſſe, extra dubitationis aleam ponunt. Res tamen longe aliter ſe habet, in iliis amenorrhoeae ſpeciebus,

ſpeciebus, quae vel a praeternaturali quadam partium conformatione, vel ſub tempore graviditatis, oriuntur. Inter priores, omnium frequentiſſima illa eſt, quae impervio hymeni natales debet, quamque, mirum dictu! per annos duraſſe legimus, accumulantibus ſcilicet intra uteri cavitatem menſibus, et adjacentes partes corrodentibus *. Si virgo, adhuc non menſtruata, conſueta menſium eruptionis ſymptomata, per duas vel tres periodos patiatur; ſi abdomen ejus tumeat, cum ponderis ſenſu ad perinaeum ſeſe extendente, et ſi ſymptomata haec tempore intermedio non evaneſcant, haud abſque probabili ratione praeternaturaliter clauſum eſſe hymen credimus, id, quod digito facillime exploratur. Veram amenorrhoeam ab illa, quae graviditatis tempore occurrit, diſtinguere, res magni omnino momenti eſt, ſed difficilioris indaginis. Certe, ſi quibuſdam auctoribus crederemus, parum commodi ex hac ipſa diſtinctione expectandum

* Vide Morgag. Ep. 47.

dum foret, quum abortus, ex inconſulto medicamentorum emenagogorum uſu, metus, primaria ſit cauſa, cur adeo ſolicite illarum differentiam quaeramus. Hunterus vero, illud Britanniae decus, in elegantiſſimis ſuis de utero gravido praelectionibus, quibus interfuiſſe laudi mihi duco, ſibi nulla cognita eſſe medicamenta, quae abortum producere valent, rotunde aſſerit.

Huic vero opinioni opponere liceat celeb. in arte obſtetricia viri Young auctoritatem, qui caute cum purgantibus mercandum eſſe monet, ne abortus inducatur. Metum, nec non alia violentiora animi pathemata abortum produxiſſe, univerſali fere practicorum teſtimonio conſtat; vis electrica, et alia quaecunque, quae ſyſtema violentius agitant, eundem praeſtant effectum; patet hinc diſtinctionis neceſſitas. Mulieres nuptae, quae antea utero geſſerant, ſatis certo conjicere poſſunt, utrum a graviditate pendeat menſium obſtructio, nec ne; res vero longe majoris momenti eſt, ſi foemina conjugali non nexa eſt vinculo, et

ſe

ſe gravidam eſſe celare optat ; hoc enim in caſu, medicum una cum caeteris decipere haud dubitat ; ſumma igitur cautela opus eſt, ne vel fortioribus varii generis medicamentis abortum producamus, vel, graviditatem falſo ſuſpicantes, obtrectatorum latratibus et innocuam virginem, et noſmet ipſos, exponamus. In graviditate, nauſea matutino imprimis tempore adeſt ; nec adeo moleſta eſt ac illa, quae circa menſtruas periodos oritur ; tempore graviditatis, per duas vel tres menſes ſolummodo, idque in initio, haec ipſa nauſea perſiſtit ; in amenorrhoea vero, per totum morbi decurſum periodice revertit et remittit, ſubſequentibus aliis phaenomenis morboſis. In graviditate, abdomen circa tertiam menſem tumere incipit, qui tumor verſus mediam abdominis partem, veluti acuminatus videtur, et, ſi digito venia concedatur, os uteri molle invenitur. Faciei color, graviditatis tempore, quam in amenorrhoea, vividus magis ac naturalis eſt, et, circa tertiam vel quartam menſem, motus ipſius foetus plerumque

rumque percipi poteſt. Omnia vero haec ſigna valde incerta ſunt; de fama igitur mulieris ſolicite inquirendum, et opinionem noſtram caute proferamus.

CAUSAS REMOTAS

In praediſponentes et occaſionales, ſive excitantes, diſtribuerunt pathologi.

PRÆDISPOSITIO.

Omnibus bene notum eſt, foeminas debilis imbecilliſque habitus, quae vitam degunt ſedentariam, quaeque ſanguinis ex utero profluvia atque abortus perpeſſae ſunt, huic morbo praecipue obnoxias evadere. Mulieres quoque, quarum matres vel menſium ſuppreſſione vel menorrhagia laboravere, morbo noſtro haud raro infeſtantur. Viragines, nec non illae, quas moe-

ror aliaque animi pathemata torquent, in amenorrhoeam facile incidunt. Eo validior autem evadit praediſpoſitio, ſi cauſae jam allatae in foeminas operantur quae coelibem vitam agunt.

CAUSÆ EXCITANTES.

Inter omnes fere auctores convenit, nec noſtrae repugnat experientiae, frigus variis corporis partibus, potiſſimum autem pedibus, admotum, frequentiſſimam hujus morbi cauſam eſſe. Venaeſectio a quibuſdam inter cauſas numeratur excitantes; et verum quidem eſt, quod venaeſectio adſtantibus menſibus celebrata amenorrhoeam inducere valeat; an vero alio quodam tempore eundem producat effectum, haud certo conſtat; ſed de hoc fuſius infra agendum eſt.

Ille eſt inter animum et corpus indiſſolubilis nexus, ut, illo affecto, in ſympathiam trahatur

trahatur hoc, illo perturbato, morbo quoque hoc laboret; quaecunque animum debilitant, eundem in vitales pariter ac animales corporis functiones exſerunt effectum: Hinc mirum non eſt, varia animi pathemata, metum puta, moerorem, iram, atque gaudium, nec non de particulari quadam re nimiam curam ac ſolicitudinem, inter cauſas amenorrhoeae excitantes haud infimum ſibi vindicare locum. Cauſis etiam adnumerare oportet victum varii generis, vel qualitate, vel quantitate ineptum; huc vero imprimis pertinent lac, piſces, praecipue ex ſalmonis genere, fructus acidi et auſteri, nec non ſubſtantiae pingues et unguinoſae. Haec omnia a mulieribus ipſis tanquam noxia evitantur; id, quod a quibuſdam, et magni omnino nominis medicis, praeconceptis vulgi opinionibus tribuitur; me vero judice, bonis atque haud ſpernendis nititur obſervationibus; enimvero quis neſcit lac, piſces, &c. flatibus ac acido in primis viis originem praebere, variaque inducere

ducere ſymptomata, quae imminutum teſtantur ventriculi tonum?

Jam autem quum conſtet, tantum eſſe ventriculi cum utero conſenſum, ut, uno horum morbo laborante, afficiatur quoque alter, actionis nuper enumeratarum cauſarum explicatio facilis evadit.

CAUSA PROXIMA.

Hanc ſanguinis lentori ac viſciditati, extrema uteri vaſa obſtruenti, quidam retulere medici. Quum vero directis experimentis exiſtentia hujuſce lentoris nunquam probata fuerit, quumque, ſi vel poſſibilem ſupponamus, illarum tamen menſium ſuppreſſionum, quae ab animi pathematibus, temporis veluti momento oriuntur, cauſa eſſe nequeat, illam ex toto, tanquam abſonam, praeterire licet. Eſt vero alia cauſa, quae majorem prae ſe fert probabilitatis ſpeciem, et de qua nunc quaedam dicenda ſunt. Sed

prius

prius pauca de menſtruorum theoria praemittenda.

Dantur adhuc duae theoriae, quae in hunc uſque diem multos habuerunt patronos; de univerſali ac partiali plethora me loqui nemo non videt. Varia pro unaquaque harum militant argumenta, quaeque jam enumerabimus, et omnibus demum inter ſe collatis, noſtram tradere opinionem, qua decet modeſtia, conabimur. Qui a plenitudine univerſali menſes repetunt, ad phaenomena illa imprimis attendunt quae totius ſyſtematis indicant affectionem; ſunt vero haec: Capitis dolor, oculorum inflammatio, mammarum intumeſcentia, haemorrhagiae vicariae, menſium in nutricibus abſentia, languor et univerſalis veluti ponderis ſenſus, quae circa menſtruationis tempus obtinent. Obſervant porro foeminas, ob laxiorem corporis habitum, ſanguinis ſuperabundantiam facile contrahere, quae, etſi foetus nutrimento a natura benefica deſignata, eo tamen tempore quo gravida non eſt mulier, e corpore eliminari debet,

debet, id quod per menſtruam evacuationem fit. Credunt etiam per hanc theoriam optime explicari, cur circa 14 vel 15 aetatis annum prorumpant menſes; variis nimirum corporis partibus jam evolutis, uterus, utpote debilioris laxioriſque texturae, ſanguinis impulſui alio quocunque organo minus reſiſtet. Qui a partiali plethora menſes originem ducere exiſtimant, longe aliter calculos ſuos ſubducunt. Contendunt, nempe, dolorem lumborum, nec non moleſtiae et ponderis in regione uteri ſenſum, quae menſium eruptionem non modo praecedunt, verum etiam comitantur (immo, *ſola adſunt*, id quod de capitis dolore, caeteriſque ſymptomatibus univerſalibus, minime dici queat) topicam congeſtionem lucide indicare. Symptomata illa quae pro plethora univerſali militare videntur, puta capitis dolorem, mammarum intumeſcentiam, &c. partialis plethorae patroni ſympathiae retulerunt; et probabilem hanc eſſe hujus rei explicationem, in ſubſequenti capite ulterius demonſtrare tentabimus. In

praeſenti

praeſenti obſervare licet, doctrinam de ſympathia in hoc caſu ex eo confirmari, quod quatuor vel quinque ſanguinis unciae, per menſes evacuatae, plus afferant levaminis variis doloribus menſium eruptionem praecedentibus, quam ſexdecim per venaeſectionem detractae. Unicuique etiam qui vel primis labris praxin medicam guſtaverit conſtat, foeminas ſaepe, ſupervenientibus menſibus, nycthemeri ſpatio ab omnibus fere ſymptomatibus, amenorrhoeam concomitantibus, liberari, quum forſan haud ultra duae vel tres ſanguinis unciae evacuatae fuerint. Sed haec veluti per tranſennam dicta ſunto, et ad argumenta pro plethora partiali revertamus. Qui huic doctrinae addicti ſunt, ulterius obſervant, largas et repetitas venaeſectiones, plures vel pauciores ante menſtruam periodum dies celebratas, menſium eruptionem haud impedire. Huic argumento plethorae univerſalis fautores regerunt, corpus humanum poteſtate praeditum eſſe, ſanguinis jacturam, ea qua perditur proportione (ad certam quantitatem) reparandi;

parandi; vix autem crediderim ingenioſos hos viros unquam demonſtraturos, ſyſtema noſtrum, unius diei ſpatio, ſanguinis libram regeneraturum, quae certe quantitas ante menſtruorum eruptionem nonnunquam detrahitur. Ad menſium in lactantibus ſuppreſſionem quod attinet, notandum eſt, eam a defectu ſanguinis per uterum eliminandi minime pendere; enimvero, ſi res ſeſe ita haberet, neceſſarium omnino eſſet, lactis ſecretionem ſanguinis ex utero evacuatione impediri, hoc autem non fieri omnibus notum eſt; quis enim ignorat lac haud raro in mammis ſeſe prodere, dum utero adhuc gerat mulier? Quis unquam negavit lac in puerperis ſecerni, lochiis vel large fluentibus? Aliae igitur hoc phaenomenon debetur cauſae; ſed de hac poſtea. Plethoram ideo in foeminis generari, ut foetus nutrimento inſerviret, ſubtili ſatis ratiocinatione evincere conatus eſt celeb. Friend *. Sanguinis quantitatem, unaquaque menſtrua periodo effuſam, ad viginti uncias computat clariſſimus vir, hancque ſummam

* Emmenolog. p. 7.

ſummam novies multiplicatam, neonati pondus generaliter aequare opinatur, ideoque menſtruum ſanguinem, tempore graviditatis, in foetus nutrimentum impendi ingenioſe concludit. Utcunque ſpecioſe rationem iniverit eruditiſſimus Friend, hypotheſin tamen ejus rejiciendam putamus. Difficile quidem eſt menſtrui ſanguinis quantitatem accurate determinare; ex plurimis autem obſervationibus, hunc in finem factis, haud ultra quinque vel ſex uncias unaquaque periodo excerni, certo ſatis colligere licet; inſufficiens ſane (ſecundum Friendii hypotheſin) foetui alendo quantitas. Novimus, porro, robuſtas ruſticas, parce admodum menſtruantes, gemellos facillime utero gerere, beneque nutritos, in lucem edere; et, licet ſingulus horum minor forſan ſit ſolo natu, ſimul tamen ſumpti illum magnitudine valde ſuperant, et multo plus nutrimenti requirunt; neceſſarium autem hoc nutrimentum ruſticae hae foeminae urbanis laxis ac plethoricis facilius foetibus ſuis praebent, id quod non ſolum ex ruſti-

corum foetuum magnitudine, verum etiam ex raris admodum in ruſticis mulieribus abortus caſibus, abunde conſtat. Univerſalem plethoram menſes primo producere, actione vero vaſorum uterinorum, vi conſuetudinis inducta, illas dein continuari, quidam ſtatuerunt; verum, ſi res ſeſe ita haberet, menſtruus fluxus mulieribus adeo univerſalis minime foret, nec omnibus eadem fere vitae periodo contingeret; diverſa quoque vivendi ratio multo magis in menſibus modificandis valeret, quam quod revera obtinet; nec ſufficiens mihi ratio conſtat, cur non haemorrhoidalia in viris vaſa circa pubertatis tempus etiam afficerentur, quum diſtentioni haud ſecus ac uterina, vi ſtructurae ſuae, favent. Cullenus, conſummatiſſimae eruditionis vir, eandem quam jam refellere conati ſumus, tuetur opinionem. Uterus, inquit, ea eſt ſyſtematis pars, quae omnium ultimo evolvitur; hinc ſanguis ad hoc viſcus juſto majori quantitate determinatur, et vaſa rumpendo haemorrhagiam producit. Pace vero il-

luſtris

luſtris Praeceptoris, obſervare licet, corpus, tempore quo primo ſeſe prodant menſtrua, minime perfecte evolutum eſſe; certum enim eſt puellas, etiam poſt menſium eruptionem, magnum corporis accipere incrementum. Argumentis pro plethora partiali ſic pro virili refutatis, propriam (ſit venia verbo) de hac re opinionem tradamus oportet. Ita a natura ordinatum eſſe exiſtimamus, ut mulier, antequam concipere poſſit, menſtruam ſubiret evacuationem; et foeminam nunquam peperiſſe, quae non primo menſtrua paſſa fuerit, omnino credimus. Non equidem contendo, cruentas menſes huic fini ſemper neceſſarias eſſe; ſufficit enim ſi humor ſeroſi generis ex utero ſtillaverit. Tempore autem pubertatis, certum ovariis induci ſtatum, vel, ſi velis, certam in illis excitari actionem (oſcillationem vocat celeb. Whytt) ſupponimus, quae actio, utero communicata, ſanguinis evacuationem, vel potius ſecretionem, producit; nihil enim, me judice, obſtat, quo minus uterus velut organum ſe-

cretorium

cretorium conſiderari poſſit. In defectu vero actionis vaſorum uterinorum, unde nulla fit ad haec determinatio, nullaque in iis ſecretio, vel etiam in ſpaſmo extremitatum horum vaſorum (actione illorum ſalva adhuc manente ac integra) cauſam amenorrhoeae proximam conſiſtere opinamur; et remediorum operationem hiſce principiis explicare tentabimus.

RATIO QUORUNDAM SYMPTOMATUM.

Variorum hujus morbi ſymptomatum reddere rationem opus ſane eſt difficillimum, et, qui id tentarunt operam adeo perdiderunt et oleum, ut conſultius omnino videretur materiam hanc ſicco praeterire pede, et ad res majoris certitudinis ſtatim progredi:

> "Nam littus carpere remis
> "Tutius eſt multo, quam velis tendere in altum."

Quo

Quo minus vero hoc caput plane intactum relinquamus, mos vetat antiquus; in paucorum igitur ſymptomatum rationem breviter inquiremus.

Mammarum intumeſcentia.——Intimum eſſe mammarum cum utero conſenſum, innumeris fere exemplis conſtat. Conſenſum hunc a communicatione arteriarum mammariarum cum arteria epigaſtrica pendere Boerhaavius aliique crediderunt; Hallerus vero, phyſiologorum princeps, potiori jure illum ſympathiae retulit nervoſae. Diximus, in amenorrhoea uterum officio ſuo ſecretorio rite non fungi, hoc eſt, oſcillationem vaſorum uterinorum impeditam eſſe; hinc, per conſenſum nervorum irritatio et oſcillatio in mammis producuntur; unde, vi derivationis, illarum tumor. Hoc admiſſo ratiocinio, menſium lactationis tempore ceſſationem intelligimus; phaenomenon vero hoc, per reſiſtentiam aliquam ſanguini in arteria epigaſtrica factam minime explicari poteſt; hoc enim in caſu nulla poſt puerperium eſſet lactis ſecretio,

quoniam

quoniam tunc libera ſunt uterina vaſa, ſanguinique exitum haud denegant. Novimus tamen, lege quadam naturae ſancitum eſſe, ut actio in mammis excitetur, unde major humorum ad has partes determinatio lactiſque ſecretio. Actio haec variis ex cauſis augeri poteſt, quod in nutricibus patet, quibus mammis admoto infante, etiam antequam papillam tetigerit, lac ex tumente mamma propullulat. Eodem quo fluunt lochia tempore, lactis peragitur ſecretio, phaenomenon certe, quod contra doctrinam de plethora, ut antea obſervatum fuit, multum militat; noſtrae autem theoriae minime contrariatur; lochia enim, utpote haemorrhagia paſſiva, nullam uteri requirunt actionem, ideoque actionem, in mammis ad lactis ſecretionem neceſſariam, non impediunt.

Epilepſia, *Apoplexia*, *Mania.*——Haec ſymptomata ſanguini per uterum hoc in morbo non abeunti, et hinc in cerebro accumulato, omnes fere retulerunt medici. Raro autem hoc fieri, haud immerito credimus.

dimus. Ex duabus amenorrhoea laborantibus, quas ipſe vidi, una in apoplecticum ſtatum vergebat, altera autem vera corripiebatur mania. Pulſus earum, caeteraque omnia ſymptomata, debilitatem haud inſignem indicabant, et anatomico cultro maniacae ſubjecto cadavere, cerebrum ne minimum congeſtionis exhibuit indicium. Non equidem negaverim, apoplexiam et epilepſiam a ſanguinis in cerebro congeſtione originem aliquando duxiſſe; nos vero in mobilitate ſyſtematis nervoſi, inordinatam vaſorum cerebri actionem excitante, epilepticorum ſymptomatum cauſam quaerimus; apoplexiam autem collapſui tribuimus. Ill. Cullenus, de epilepſia in praelectionibus ſuis agens, eandem fovet opinionem; en ipſius verba: ‘ But, with regard to eruptions ‘ and ſmall ulcers, the retention of the mat‘ ter cannot be ſuppoſed to act by inducing ‘ plethora; the diſappearance of theſe ope‘ rate merely, becauſe it takes off an action ‘ of the veſſels of the ſurface, which, by ‘ long habit, became neceſſary to the ba-

‘ lance

‘ lance of the ſyſtem,’ ſyſtematis ſcilicet nervoſae.

Sanguis per Nares, Oculos, &c.—Hiſce phaenomenis, veluti baſi pro plethora univerſali nituntur argumenta; et fatendum omnino eſt, primo intuitu veroſimile videri, ſanguinem, cui per uterum exitus haud patet, per alias vias abitum quaeſiturum; re vero paulo ſerius penſitata, *vicarias haſce haemorrhagias* longe aliam ſibi vindicare explicationem, facillime patebit. Primo omnium obſervare licet, haemorrhagias illas, de quibus jam loquimur, non in recenti amenorrhoea ſeſe prodere, ſed ubi longius duraverit morbus, et non niſi raro admodum in amenorrhoea emanſionis obtinere. Supponamus autem haemorrhagias has ab univerſali plethora, vel a ſanguine e utero in generale ſyſtema reverſo pendere, annon ſequeretur praeternaturalem ſanguinis quantitatem ad cerebri, pulmonum, aliarumque partium vaſa laxa ac debilia potius, quam ad rigidiora cutis, ſtomachi, et oculorum, determinari? Re ipſa vero longe aliter fieri, teſtis

teſtis eſt experientia. Recenſita phaenomena ſanguinis acrimoniae originem debere celeb. Whytt opinatus eſt. Doctrina autem de circulantium humorum acrimonia, jam temporis adeo univerſaliter rejecta eſt, ut celebratiſſimi viri opinionem refutare ſupervacaneum ducamus. Nos vicarias has haemorrhagias ab eadem, ac ipſas menſes, repetimus cauſa, ab oſcillatione nempe in illa parte excitata, unde proruat ſanguis. Nimirum, naturali in utero oſcillatione ſuppreſſa, lege naturae ordinatum eſſe credimus, ut ſimilis in alia quadam corporis parte excitetur oſcillatio. Haec autem oſcillatio in ea oriatur parte neceſſe eſt, quae vel ſummam cum utero habet ſympathiam nervoſam, vel morboſa eo tempore gaudet irritabilitate. Intelligimus hinc, cur adeo frequenter e ventriculo ſanguis profluat; cur ex ulceribus in ſuperficie corporis ſitis interdum ſtillaverit, et denique cur haemorrhagiae vicariae periodice revertantur. Opinioni noſtrae quo majus adhuc concilietur robur, ill. Baronis Van Swieten citare

liceat verba. " Solet, inquit, quidem plerumque hoc haemorrhagia, explicari, quod per plethoram diſtenta vaſa rumpantur quandoque, vel et nimis dilatata, abſque ruptura, per anaſtamoſin ſanguinem emittant. Sed tamen inde non patet evidenter, quare in plethora, a ſuppreſſis menſibus nata, hoc contingat frequentius, quam ſi ab aliis cauſis nimia copia ſanguinis accumuletur in corpore. Ad 1284 dictum fuit, a ſola plethora menſtrui fluoris cauſam deduci non poſſe, cum ſanguinis miſſiones non impediant, quo minus ſolito tempore menſtrua prodeant. Eadem illa cauſa, quae aperit vaſa uterina, ' quam me ignorare lubens fateor,' ſi applicetur aliis corporis vaſis, idem facere poterit. Illam autem cauſam, qualiſcunque fuerit, in vaſis ipſis eſſe, et non pendere a cordis impellentis vi, facile demonſtratur. Licet enim cor regulariter agere pergat, in quibuſdam arteriis obſervatur tamen quandoque motus perturbatio, quae ſaepe haemorrhagias praecedit, de qua re in morborum auctorum hiſtoria ſaepius dic-

tum

tum fuit. Sic pulſatio in ulcere percepta deſignat *," &c.

PROGNOSIS.

Ex variis quibus humana fabrica cruciatur morbis, vix ullus forſan eſt, cujus eventum difficilius praedicaveris, quam amenorrhoeae. Quotidiana conſtat experientia, morbum noſtrum, etiam dum a levi ſatis cauſa ortum duxerit, experientiſſimorum medicorum indefeſſam curam, et optimorum remediorum vim, haud raro reſiſtere; interdum vero, aſt proh dolor! rarius, ſibi relictum, inopinato feliciter terminaſſe. Nec deſunt exempla chloroticarum, mortis imaginem referentium, de quibus actum eſſe omnino dixeris, ad priſtinam tamen ſanitatem, profluentibus menſibus, cito redactarum. Prognoſin igitur caute admodum

* Comment. ad Aphor. 1286.

dum in hoc morbo ſtatuendam, quis non videt? Si longius duraverit menſium ſuppreſſio, nec ab evidenti cauſa ortum duxerit, perdifficilem et fere impoſſibilem fore ſanationem omnino monendum eſt. Praeſagium hoc eo probabilius evadit, ſi circa menſtruam periodum, dolorem in regione uteri, vel ad haemorrhagiam molimina quaedam haud experiatur aegra; ejuſmodi enim dolor et molimina energiam quandam in utero adhuc ſupereſſe, morbumque notabili hujus organi vitio non deberi, teſtantur. Si nupta ſit aegrota, malum; plurimi enim et quidem optimi rei medicae ſcriptores raro (nec latet ratio) in hoc ſtatu morbum noſtrum oriri aſſerunt; non tamen deſunt qui contrarium contendunt. Quae leucorrhoea concomitatur menſium obſtructio, ſanatu plerumque difficilis eſt, nec raro uteri praenunciat cancrum, imprimis ſi conſtans et lancinans adſit in hoc organo dolor. Si ſubito ſuppreſſae fuerint menſes, peſſimus certe praeſagiendus eventus; enimvero hinc apoplexia,

plexia, epilepſia, mania, &c. nonnunquam oriuntur; cujus exempla tria, haud longe abhinc, ipſe in Noſocomio Edinenſi vidi: Erant nimirum menſes ſuppreſſae in una ex aqua gelida fluentibus menſibus hauſta, in altera vero, ex immani ira. Patet hinc quantam ſui curam circa hoc tempus gerere debeant mulieres, quamque caute, dum fluant menſes, cum medicamentis mercandum ſit. Ut vero breves ſimus, obſervare licet, de duratione morbi noſtri ex remediorum inefficacia, ex ſymptomatibus quae circa conſuetam menſtruorum periodum ſeſe prodant, nec non ex tempore quo jam perſtiterit morbus, judicandum eſſe; felicem autem vel infauſtum eventum ex effectibus morbi, apoplexia, nempe, cachexia, &c. praedicendum eſſe.

METHODUS MEDENDI.

In immenſum creſceret pagina, ſi omnia remedia, quae ad menſes producendas adhiberi ſolent, recenſeremus; haec modo, quae hodiernis

hodiernis in uſu ſunt, qua fieri poteſt brevitate, pertractare animus eſt.

Cura amenorrhoeae tribus indicationibus abſolvitur:

1*mo*, Spaſmum vel obſtructionem in extremitatibus vaſorum uterinorum removendo.

2*do*, Actionem in vaſis uterinis excitando, quo ſanguis ad illa derivetur.

3*tio*, Symptomata quae maxime urgent, amovendo vel mitigando.

Quae primae indicationi reſpondent remedia, ſequentia ſunt:

Venae ſectio,
  Generalis et
  Topica,

Balneum tepidum,
  Generale et
  Topicum,

Emetica,
Antiſpaſmodica,
  Opium,

Camphora,

Camphora,
Æther,
Aſſa foetida,
Moſchus,
Caſtoreum, &c.

Secundae indicationi ſubſerviunt

Stimulantia,
Cantharides,
Mercurialia,
Clyſmata terebinthinata,
Arteriarum iliacarum compreſſio,
Epiſpaſtica,
Myrrha,
Sabina,
Rubia tinctorum,
Melampodium,
Electricitas,
Venus.

Quae tertiae ſatisfaciunt indicationi varia ſunt, pro diverſitate ſymptomatum urgentium.

Venaeſectio.—Multum de hujus remedii neceſſitate, de tempore quo adhiberi deberet, deque loco cui applicandum, inter medicos diſputatum fuit. Varias vero practicorum hac de re opiniones proſequi minime lubet; quod autem nobis maxime arridet, id candide et quidem breviter exponemus.

Si phlogiſtica adſit diatheſis, vel ſi vaſa ſanguine nimis turgida fuerint, menſiumque ſuppreſſio ſubito invaſerit, venaeſectio eum in finem omnino inſtituenda eſt, ut mali praeveniantur effectus, quos a diſtentione vaſorum oriri novimus, et ab irregularibus in ſyſtemate motibus, a ſuppreſſione illius in utero actionis originem ducentibus, cujus in capite quod de ſymptomatum ratione agit, mentionem fecimus.

Scio autem pro certo, perverſam illos methodum ſequi, qui in omni ſubita menſium ſuppreſſione venam ſecandam jubent; enimvero in debilioris habitus mulieribus, ubi a terrore, aliiſve animi affectibus, originem morbus duxerit, venaeſectio, ſyſtema adhuc

adhuc magis debilitando, pertinaciorem, procul dubio, reddet ſuppreſſionem.

Ad locum, quo inſtitui debet venaeſectio, quod attinet, in brachio aptiſſime fieri affirmare nulli dubitamus; variis enim difficultatibus premitur haec operatio in pede celebrata, parum vero illam comitatur fructus. Venaeſectiones topicae, hirudinibus, vel C. C. inſtitutae, utiles fore probabile omnino ducimus.

Balneum tepidum.—Remedium vel laxans vel ſtimulans eſt balneum, idque pro ratione diverſi caloris gradus. Ad 70° therm. Fahrenh. (vel paulo infra), corpori noſtro applicatum, vires habet relaxantes; ad 80° vel 90° calefactum, ſyſtema haud leviter ſtimulat; unde conſtat, in omni amenorrhoeae caſu illud cum fructu adhiberi poſſe, modo ratio habeatur coloris gradus. Forma ſemicupii maxime adhibetur, et, me judice, optima eſt illud applicandi methodus. Ill. Guliel. Hunter, (quem, dum haec ſcribo, mortalitatis exuvias depoſuiſſe, triſtis enunciat fama) veſicas calida aqua

cum

cum furfure repletas, et lumbis, inguinibus, pubiſque regioni applicatas, multis in morbo noſtro effert laudibus. Veſicae hae in quamcunque formam redigi poſſunt; unde partes, quibus admotae fuerint, arcte amplectuntur, et ſic aequabilem ſervant calorem. Supra vas, bulliente aqua repletum, ſi ita poſita fuerit aegra, ut ad genitalia aſcenderint vapores, vel, ſi ope infundibili utero applicaretur calidae aquae vapor, omnem quem a balneo expectare licet, obtineri effectum crediderim.

Emetica.—Ab antiquiſſimis temporibus ad hunc uſque diem, adhibita ac laudata in amenorrhoea fuerunt emetica. Sunt tamen haud pauci qui, eorum in morbo noſtro uſum non ſolum negant, verum etiam eadem, circa menſtruam periodum data, pernicioſa eſſe ac deleteria contendunt, etſi in hoc morbo illud ipſum tempus caeterorum remediorum operationi praeprimis faveat. Si a noſtra fas ſit judicare experientia, emetica male omnino ſuppreſſarum menſium curationi adaptari diceremus.

Opium.

Opium.—Uſque adeo inter medicos de antiſpaſmodicis opii viribus convenit, ut in ea re explicanda tempus minime conſumendum ſit; illos autem caſus monſtrare oportet, in quibus hoc medicamentum optimo cum fructu adhiberi poſſit. Stimulando an ſedando effectus ſuos edat opium, vehementer diſceptatur; futilis vero admodum quum ſit haec ipſa controverſia, illam in medio relinquendam jure putamus. Id tantum monemus, quod, etſi certo gradu ſtimulans eſſe opium non poſſimus non largiri, effectus tamen ab illo produci obſerventur, quos per ſtimulantes ejus vires (quae indirecte ſedantes quibuſdam audiunt) fruſtra explicabis. Sic apta doſi propinatum, ſomnum inducit; dum tamen ſtimulantium virium ſigna, non niſi parvum fuerit pulſus incrementnm, ſpirituumque animalium tantilla excitatio. Opii porro in morbis inflammatoriis uſus, ſtimulantes ejus vires valde eſſe tranſientes, et in ſedantes cito mutari, luculenter probat. Notum eſt, liberali admodum manu in inflammatorio

torio variolae, inque caloris intermittentium febrium ſtatu, illud praeſcribi; nec non mature ſatis in pleuritide, idque bono cum effectu, opium propinatum ipſe vidi; morbus certe, ubi ſtimulantia quaecunque perniciofiſſima forent. Verbo, ſtimulantes opii effectus ſedantibus ejuſdem viribus plus quam ſatis compenſari, ſupponimus. In omni menſium ſuppreſſione, a terrore vel alio quocunque animi pathemate orta, opii uſum ſuaderem, ſperans fore, ut hoc modo praeternaturalis amoveretur mobilitas, et ad ſtatum ſuum naturalem reducerentur functiones.

Æther, *Camphora*, *Aſſafoetida*, *Moſcus*, *Caſtoreum*.—Medicamenta haec, unanimi medicorum conſenſu, antiſpaſmodica ſalutare licet. Caſtoreum, quod magnopere olim in amenorrhoea celebratum fuit, jam minus validum videtur antiſpaſmodicum; ab hoc vero aeque ac a caeteris bonos expectare liceat effectus, modo largis ſatis adminiſtrentur doſibus.

Can-

Cantharides—Horum in urinarios canales effectus ſatis ſuperque cogniti ſunt, multumque etiam de illorum in generationis organa vi, a variis auctoribus relatum fuit, quae, an a conſenſu, qui inter haec organa obtinet, et illa, quae urinae ſecretioni et excretioni dicata ſunt, non facile dixerim. Quicunque vero cantharidum fuerit operandi modus, certo tamen conſtat, tales ab illis ſaepenumero obſervari effectus, qui cautum eorum ſuadeant uſum. Quum autem lenioribus uti ſtimulantibus nobis conceſſum ſit, a cantharidibus, violenti admodum ſtimulo agentibus, abſtinendum eſſe puto, uſque dum uſus eorum experientia magis confirmatus fuerit.

Mercurius.—Multis laudibus, nec immerito, hoc medicamentum in amenorrhoea extulerunt medici fere omnes. Novimus validas eſſe hujus remedii vires, ſi alio cuidam adjungatur medicamento, quod in hoc vel illud organum vim habet ſpecificam; hoc vero imprimis obſervatur, ſi antea per aliquod tempus ſolus exhibitus fuerit mercurius;

curius; e. gr. ſub uſu medicamentorum mercurialium, ſi frigus ori applicetur, copioſa excitatur ſalivatio; ſi vel leviſſimum propinetur laxans, vehemens oritur catharſis; hoc quoque modo, diuretica et diaphoretica, mercurialibus mixta, diverſos ſuos edunt effectus. Has ob rationes, mercurii hortarer uſum, per aliquod temporis ſpatium ante conſuetam menſium periodum; ſic enim mercurialia, totum ſyſtema aequabiliter ſtimulando, unumquodque organum ſtimulo cuidam alio ſuſcipiendo aptum redderent. Stimulus igitur, poſt continuatum mercurii uſum utero applicatus, illum facile ad actionem excitabit; probe vero cavendum, ne eodem tempore alia quoque ſtimulentur organa, ex. gr. glandulae ſalivales, canalis alimentarius, &c. unde vis ſtimuli, utero applicati, debilior evaderet, immo ex toto forſan ſubverteretur. Mercurialibus hoc modo per juſtum tempus in amenorrhoea exhibitis, niſus ille in actionem, qui circa unamquamque menſtruam periodum in utero oritur, ad menſes ciendas ſufficiens

ſaepe

ſaepe erit; hoc autem deficiente, ad balneum calidum, vel alia ſtimulantia, confugiendum eſt; omnibus vero aliis palmam praeripit electricitas.

Terebinthina,—quam in generationis organa vim quandam poſſidere ſpecificam crediderunt haud pauci, in morbo noſtro multum commendata fuit. Forma clyſmatis optime convenit; ſic enim inflammatoria evitentur ſymptomata, quae internum ejus haud raro comitantur uſum.

Arteriarum iliacarum compreſſio, ut remedium in amenorrhoea, a Doctore Hamilton propoſita fuit. Parum vero fidei haec ipſa methodus adepta eſt, et illam omnino in medio relinquendam putamus, cum efficaciora dentur ac commodiora remedia.

Veſicatoria, ubicunque applicata, fluidorum ad illam corporis partem cui admota fuerint determinationem producunt, ibique vaſorum actionem excitant; delicatiores vero mulieres longiori eorum applicationi raro ſemet ipſas ſubjicere volunt, nec commoda,

commoda, quae ab illis hoc in morbo expectare licet, dolori quem pariunt, reſpondent.

Myrrha, *Sabina*, et *Rubia tinctorum.*—Noſtri certe eſt ſeculi gloria, ut multa eaque efficaciſſima, vel inventa, vel experientia confirmata fuerint medicamenta. Interdum vero ſtudio decipiendi, ſaepius autem fallaci experientia vanitateque obſervationis factum eſt, ut ſummis laudibus decantata fuerint remedia, quae vel noxia, vel ſaltem inefficacia, oculatiores invenerint judices. An medicamenta, de quibus jam loquimur, laudes illas promereant, quas illis tribuerunt medici quidam celeberrimi, multum dubito. Accidit quidem interdum, ut, ſub uſu rubiae tinctorum vel ſabinae, menſtruus eruperit fluxus; ejuſmodi autem eventus, annon potius naturae beneficio, vel aliis remediis, originem debuerit, ſolicite inquirendum. Qui vero de his plura deſideraverint, ill. Doctoris Home *Facta* et *Experimenta Clinica* adeant, ubi,

quae

quae cum illis pericula fecerit, pro more ſuo, hoc eſt, ingenioſe expoſuit.

Melampodium,—magnarum omnino virium medicamentum, a celeb. Mead magnopere celebratum fuit. Si ſub uſu hujus remedii, per naturalia non eruperint menſes, illas per alias corporis partes exitum ſibi parare, ſummus hic vir contendit.

Si vero hoc aliquando acciderit, illud caſui potius quam medicamenti viribus referendum putaverim. Fateor autem, non niſi reverenter admodum tanti viri teſtimonium in dubium vocari debere, praeſertim cum aliis haud careat melampodium fautoribus. Retulit mihi amicus meus integerrimus, pereruditus Doctor J. H. Engelhart, Patrem ejus illuſtrem Suecicae Majeſtatis medicum, hoc remedium fauſto cum eventu in amenorrhoea ſaepius propinaſſe. Permittas, quaeſo, mi optime Engelhart! ut publicam hanc arripiam occaſionem meum in te declarandi amorem, agnoſcendique, quantum utilitatis voluptatiſque perceperim, non ſolum ex multifaria, qua gaudes, eruditione, verum etiam ex illibata quae nobis

intercedit amicitia, ſuavique quam tecum, per triennium fere, colui conſuetudine.

Electricitas.—Haec aliis fere omnibus palmam merito praeripuiſſe videtur. Non ſolum efficax valde, verum etiam tutiſſimum eſt in morbo noſtro remedium; enimvero, menſium obſtructionem non modo tollit, ſed ſymptomatibus quoque, amenorrhoeam haud raro comitantibus, ex. gr. cynanche, labiorum tumori, lateris doloribus, &c. optime medetur*. In multis quidem caſibus fruſtra adhibita fuit electricitas; ſed obſervandum eſt, dari amenorrhoeae caſus qui nullam plane curam admittunt. Per ſcintillas e lumborum uterique regionibus extractas, perque ſuccuſſus vi gradatim auctos, aptiſſime applicatur electricitas.

Venus.—Veneris exercitium lenem ſyſtemati ſtimulum praebere, ſpirituumque (ſi virum foemina adamaverit) miram inducere hilaritatem, bene notum eſt; hinc mirum non eſt, tot tantaque de felicibus ejus in amenor-

* Vid. Birch's Caſes.

amenorrhoea effectibus, apud auctores reperiri teſtimonia. Quum vero furtivam Venerem vetet religio, vetent boni mores, quumque medico, antequam etiam legitimam ſuadere poſſit Venerem, large opus ſit capillamento, ingenti baculo, aureaque tabaci theca; juveni mihi nil amplius de hoc remedio dicendum reſtat.

Remedia quae tertiae indicationi conveniunt occurrentibus ſymptomatibus accommodanda ſunt; ideoque medici judicio relinquenda. De variis vero his ſymptomatibus, eorumque remediis, quo minus fuſius tractemus, vetant temporis quae nos in praeſenti premunt anguſtiae.

Abſoluto ſic, pro virili, opuſculo noſtro, reſtat tantum ut Carolo Leſlie, Armigero, experientiſſimo Corcagienſium chirurgo, ob curam in me collocatam, ſummamque mihi praeſtitam benevolentiam, dum per quadriennium chirurgicae arti, illo duce, operam darem, gratias agam maximas, calidiſſimas.

F I N I S.